

*Kirkuk University Journal
of Humanities Studies*
مَجَلَّةُ جَامِعَةِ كَرْكُوكَ لِلدِّرَاسَاتِ الْإِنْسَانِيَّةِ

<https://kujhs.uokirkuk.edu.iq>

DOI: 10.32894/1992-1179.2025.159314.1187

Date of research received 2025-04-20 , Revise date 02/06/2025 and accepted date 11/06/2025

**A SOCIO-POLITICAL STUDY ON KEMAL BEYATLI'S
"MECEHAMAL" STORY**

Huda İbrahim

Assist. Prof. Dr. Goran Salahattin Şükür

ABSTRACT

This study shows how the short story "Mecehamal" written by Kemal Beyatli developed and managed to emerge a language of resistance in Iraqi Turkmen literature from a sociopolitical perspective. In the introduction of the study, the cultural, cultural and literary developments of Iraqi Turkmens are summarized; how Turkmen literature was shaped under the conditions of authoritarian regimes and the role of individual effort in this process are detailed. Then, the story of Mecehamal is systematically analyzed in terms of character analysis, plot, use of space and time, symbolic language and narration. In the story, the exclusion, identity loss, invisibility and social alienation experienced by Mecehamal, a mentally disabled individual; are discussed together with the pressure of the authoritarian regime on him, and the literary reflections of passive resistance are evaluated. Symbols such as the torn skullcap, stars, the Tall Girl, the fair and the identity card used in the narration represent not only an individual drama but also the collective memory and traumatic past of the Iraqi Turkmen community. The study, by using text analysis and critical discourse analysis, has revealed the emergence of the function of literature as a tool for creating memory and identity; systematic injustice, social compassion, silent resistance and visibility methods have been eliminated through the character of Mecehamal.

As a result, it shows that individuals under oppression carry resistance even in their silence; and that literature is a powerful tool both to make this silence heard and to keep the memory that will carry a future alive.

Keywords: Social exclusion, silent resistance, social memory, symbolic expression, Iraqi Turkmen literature.

دراسة اجتماعية وسياسية حول قصة "مجه حمال" لكمال بياتلي

هدى أبراهيم مصطفى¹

أ.م.د. غوران صلاح الدين شكر²

الملخص

تسلط هذه الدراسة الضوء على كيفية تمكن الأدب التركماني العراقي من تطوير وظهور لغة المقاومة من منظور اجتماعي سياسي من خلال القصة القصيرة "مجه حمال" التي كتبها كمال بياتلي. وفي مقدمة البحث تم تلخيص التطورات الثقافية والأدبية للتركمان العراقيين؛ يتناول هذا الكتاب بالتفصيل كيفية تشكل الأدب التركماني العراقي في ظل ظروف النظام الاستبدادي ودور الجهود الفردية في هذه العملية. ثم قصة ميشامال؛ بشكل منهجي من حيث تحليل الشخصية، والحبكة، واستخدام المكان والزمان، واللغة الرمزية والسرد.

تتناول القصة الإقصاء وفقدان الهوية والاختفاء والاعتراب الاجتماعي الذي يعاني منه ميشامال، وهو فرد يعاني من إعاقة ذهنية؛ وتم تقييم الانعكاسات الأدبية للمقاومة السلبية إلى جانب الضغوط التي يمارسها النظام الاستبدادي. إن الرموز مثل القبة الممزقة، والنجوم، والفن الطويلة، والجميلة، وبطاقة الهوية المستخدمة في السرد لا تمثل دراما فردية فحسب، بل تمثل أيضًا الذاكرة الجماعية والماضي المؤلم للمجتمع التركماني العراقي. ومن خلال الاستعانة بالتحليل النصي وتحليل الخطاب النقدي، كشفت الدراسة عن وظيفة الأدب كأداة لبناء الذاكرة والهوية؛ تم القضاء على الظلم المنهجي والرحمة الاجتماعية والمقاومة الصامتة وطرق الرؤية من خلال شخصية ميشامال.

ونتيجة لذلك، فإن حتى صمت الأفراد تحت الضغط يحمل في طياته مقاومة؛ وهذا يدل على أن الأدب أداة قوية لجعل هذا الصمت مسموعًا ولإبقاء الذاكرة التي ستحمل المستقبل حية.

الكلمات المفتاحية: الإقصاء الاجتماعي، المقاومة الصامتة، الذاكرة الجماعية، السرد الرمزي، الأدب التركماني العراقي.

¹ طالبة ماجستير: جامعة صلاح الدين ، كلية اللغات ، قسم اللغة التركية huda1998piran@gmail.com

² جامعة صلاح الدين ، كلية اللغات ، قسم اللغة التركية goran.shokor@su.edu.krd

KEMAL BEYATLI'NIN MECEHAMAL HİKÂYESİ ÜZERİNE SOSYOPOLİTİK BİR ÇALIŞMA

Huda İbrahim
Doç. Dr. Goran Salahattin Şükür

ÖZET

Bu çalışma, Kemal Beyatlı'nın kaleme aldığı "Mecehamal" adlı kısa hikâye üzerinden, Çağdaş Irak Türkmen Edebiyatı'nın sosyopolitik bağlamda nasıl bir direniş dili geliştirdiğini ortaya koymayı amaçlamaktadır. Araştırmanın giriş bölümünde, Irak Türkmenlerinin tarihsel, kültürel ve edebî gelişimi özetlenmiş; Çağdaş Irak Türkmen Edebiyatı'nın otoriter rejim koşullarında nasıl şekillendiği ve bireysel çabanın bu süreçteki rolü detaylandırılmıştır. Ardından, "Mecehamal" kısa hikâyesi; karakter analizi, olay örgüsü, mekân ve zaman kullanımı, sembolik dil ve anlatım üslubu gibi açılardan sistematik biçimde incelenmiştir.

Kısa Hikâyede zihinsel engelli bir birey olan "Mecehamal"'ın yaşadığı dışlanmışlık, kimliksizlik, görünmezlik ve toplumsal yabancılaşma; otoriter rejimlerin birey üzerindeki baskısıyla birlikte ele alınarak, pasif direnişin edebi yansımaları değerlendirilmiştir. Anlatıda kullanılan yırtık takke, yıldızlar, Uzun Kız, panayır ve kimlik kartı gibi semboller, yalnızca bireysel bir dramı değil, Irak Türkmen toplumunun kolektif hafızasını ve travmatik geçmişini temsil etmektedir. Çalışma, metin çözümlemesi ve eleştirel söylem analizinden yararlanarak, edebiyatın bir hafıza ve kimlik inşa aracı olarak işlev gördüğünü ortaya koymuş; Mecehamal karakteri üzerinden sistematik adaletsizlik, toplumsal merhamet, sessiz direniş ve görünmezlik stratejileri irdelenmiştir.

Sonuç olarak hikâye, baskı altındaki bireyin sessizliğinde dahi bir direnç taşıdığını; edebiyatın ise hem bu sessizliği duyurmak hem de bir toplumu geleceğe taşıyacak belleği canlı tutmak adına güçlü bir araç olduğunu göstermektedir.

Anahtar Kelimeler: Mecehamal, sosyopolitik, toplum, sembolik anlatım, Çağdaş Irak Türkmen Edebiyatı.

GİRİŞ

Irak Türkmenleri, tarih boyunca güçlü bir kültürel ve edebî mirasa sahip olmuştur. Osmanlı İmparatorluğu'nun bir parçası olarak yüzyıllar boyunca gelişen bu edebiyat, 20. yüzyılın başlarına kadar ortak Büyük Türk Edebiyatı'nın bir dalı olarak kabul edilmiştir. Ancak, özellikle Kasım 1918 tarihinden sonrası İngiliz işgali ve ardından gelen Baas rejimi ile birlikte Irak Türkmenleri üzerindeki kültürel baskılar artmış, edebî üretim büyük ölçüde kısıtlanmıştır (Saatçi, 1997, 156). Bu süreçte Çağdaş Irak Türkmen Edebiyatı, sadece yerel kaynaklara dayanarak gelişmeye çalışmış ve büyük ölçüde bireysel çabalarla şekillenmiştir. Çağdaş Irak Türkmen Edebiyatı, başlangıçta Azerbaycan edebiyatı ile benzerlik gösterirken, zamanla kendi özgün yapısını oluşturarak çağdaş Çağdaş Irak Türkmen Edebiyatı'nı meydana getirmiştir.

Kerkük, Irak Türkmenlerinin kültürel başkenti olarak, Çağdaş Irak Türkmen Edebiyatı'na önemli katkılarda bulunmuş, birçok şair ve yazar yetiştirmiştir. 20. yüzyılda Meşrutiyet sonrası yayımlanan gazete ve dergiler, Çağdaş Irak Türkmen Edebiyatı'nın canlanmasını sağlamış, ancak siyasi baskılar nedeniyle Irak Türkmen sanatçıları bu gelişimi sürdürmekte zorluk çekmiştir. Çağdaş Irak Türkmen Edebiyatı'nın gelişim sürecinde şiir ve destan türleri ağırlıklı olmasına rağmen, zamanla hikâye ve roman gibi türler de yaygınlaşmaya başlamıştır (Akar, vd. 1993, 189-190). 1980'lerden itibaren Irak Türkmen yazarlar, modern edebiyat akımlarından etkilenerek hikâye ve roman alanında daha fazla eser vermeye başlamışlardır. Bu bağlamda, Kemal Beyatlı Çağdaş Irak Türkmen Edebiyatı'nın en önemli yazarlarından biri olarak öne çıkmaktadır.

Hikâyeci Kemal Beyatlı, 1958 yılında Kerkük'te doğmuş ve Irak Türkmenlerinin kimlik mücadelesini eserlerinde sıkça işlemiştir. Baas rejimi altında büyük baskılar yaşamış, edebî kariyerine şiirle başlamış ancak daha sonra hikâye ve roman türlerine yönelerek Irak Türkmen toplumunun tarihsel ve kültürel mücadelesini yazıya dökmüştür. Onun edebiyat anlayışı, toplumsal gerçekçiliğe dayalı olup, vatan sevgisi, kimlik bilinci ve siyasi baskılar gibi konulara odaklanmaktadır (Kazancı, 2024, 106-109). Beyatlı, edebî eserleriyle Irak Türkmen toplumunun sesi olmayı başarmış, özellikle hikâye ve romanlarında bireysel ve toplumsal mücadeleleri ele alarak Çağdaş Irak Türkmen Edebiyatı'nın temel taşlarından biri olmuştur (Goran, 2025, 704).

Bu çalışma, Kerkük'te Korya Pazarı'nda geçen "Mecehamal" hikâyesini, toplumsal yapı, otoriter yönetimler ve bireysel çaresizlik bağlamında analiz etmektedir. Hikâye, İran-Irak Savaşı'nın ilk yıllarında, kanlı Baas rejiminin politikalarının toplum üzerindeki etkisini merkeze alarak, güçsüz bireylerin karşısında nasıl ezildiğini gözler önüne sermektedir. Çalışma, literatürdeki benzer anlatılarla ilişkilendirilerek, anlatının sembolik ve sosyolojik yönlerini değerlendirmektedir.

1. Mecehamal Hikayesinin İncelenmesi

Kemal Beyatlı'nın *Kerkük'te Korya Pazarı* adlı eserinde yer alan "Mecehamal" hikâyesi, Irak Türkmen toplumunun sosyo-politik gerçekliğini bireyin iç dünyası üzerinden yansıtan çarpıcı bir edebî metin olarak öne çıkmaktadır. Hikâye, Baas rejiminin baskı ve denetim mekanizmaları altında şekillenen toplumsal yapının, zihinsel ve duygusal olarak kırılan birey üzerindeki yıkıcı etkisini odağına almaktadır. Mecehamal karakteri, yalnızca bir birey olarak değil, aynı zamanda rejimin kiyısında yaşayan "öteki"nin, görünmezleştirilmişlerin,

sessizlerin sembolüdür. Hikâyede kullanılan dil, mekân ve zaman unsurları ile birlikte karakterin yaşadığı içsel çatışma, Çağdaş Irak Türkmen Edebiyatı'nda otoriter rejim eleştirisinin edebi temsili açısından derin bir inceleme alanı sunmaktadır. Bu bağlamda Mecehamal'ın yaşamı, bireysel dramdan ziyade kolektif bir hafızayı yansıtan güçlü bir metafor hâline gelir.

1.1. Konusu ve Olay Örgüsü

Mecehamal hikâyesi, bireysel bir yaşam öyküsü üzerinden otoriter rejimlerin toplum üzerindeki baskılarını görünür kılmaktadır. Hikâye, akli dengesi tam yerinde olmayan, toplum tarafından dışlanmış ve “deli” olarak etiketlenmiş bir birey olan Mecehamal'ın gözünden, Kerkük'teki toplumsal yaşamın ve siyasal şiddetin portresini çizmektedir. Olaylar, Mecehamal'ın günlük yaşantısını ve özellikle kanlı Baas rejiminin uyguladığı baskıcı denetim mekanizmalarıyla karşılaştığı anları merkeze alır (Foucault, 1977, 201); Arendt, 1951, 137). Babasının rejim tarafından ortadan kaldırılmasıyla şekillenen travmatik çocukluğu, annesi Pakize'nin yalnızlığı ve yoksulluğu içinde büyümesiyle devam eder. Mecehamal'ın iç dünyasında canlanan “Uzun Kız” imgesi, onun bastırılmış duygularının ve özgürlük arzusunun bir yansıması olarak sembolik anlamlar taşır. Olay örgüsü, bireysel anıların yanı sıra, siyasi şiddet, kimliksizleştirme, yoksulluk ve görünmezlik gibi temalar etrafında gelişir. Hikâye boyunca kullanılan geri dönüşler, iç monologlar ve sembollerle, bireyin iç dünyası ile rejim baskısının kesişim noktaları ustalıkla kurgulanır (Beyatlı, 2020, 9–36).

1.2. Karakter Analizi

Hikâyede karakterler, yalnızca anlatının temel unsurları değil; aynı zamanda Irak Türkmen toplumunun yaşadığı sosyo-politik kırılmaların,

baskıların ve kültürel çözümlerin sembolik temsilleri olarak kurgulanmıştır. Hikâyenin merkezinde yer alan Mecehamal, zihinsel engeli nedeniyle toplumdan dışlanmış, marjinalleştirilmiş bir birey olarak anlatılır. O, hem bireysel hem de kolektif bir travmanın taşıyıcısıdır. Babasının rejim tarafından ortadan kaldırılması, annesi Pakize'nin yaşadığı psikolojik çöküş ve yoksullukla geçen çocukluğu, onun karakter gelişimini derinden etkilemiş ve toplum tarafından “deli” olarak yaftalanmasına neden olmuştur (Beyatlı, 2020, 13–15).

Mecehamal'ın annesi Pakize, geleneksel değerlere bağlı, yalnız ama dirençli bir kadın figürüdür. Hem eşini kaybetmenin hem de oğlunun hastalığıyla mücadele etmenin verdiği yük, sessizce yaşar. Pakize'nin hayattaki mücadelesi, Irak Türkmen kadınlarının politik travmalar karşısındaki dirençli ama görünmez varlıklarını sembolize eder (Beyatlı, 2020, 14).

Uzun Kız, Mecehamal'ın iç dünyasında idealize ettiği ve ulaşamadığı aşkın, arzusunun ve özgürlüğün metaforudur. Mecehamal'ın sürekli onun peşinde koşması, toplumsal aidiyet ve kabul görme arzusunun derinlemesine temsil eder (Beyatlı, 2020, 26–28). Uzun Kız karakteri gerçekliği muğlak bir figür olup, Mecehamal'ın içsel çatışmalarının bir yansıması olarak da okunabilir.

Cemal Berber, toplumdaki herkesin Mecehamal'a karşı alaycı ve dışlayıcı tutumuna karşın, ona en azından insanca yaklaşan tek figürdür. Onun kısa ama anlamlı diyalogları, Mecehamal'ın insani bir bağ kurabildiği ender anlardandır. Cemal Berber, vicdanın ve toplumsal duyarlılığın sembolü olarak değerlendirilebilir (Beyatlı, 2020, 22–23).

Bu karakterler aracılığıyla hikâye, birey-toplum-devlet üçgeninde yaşanan kırılmaların çok katmanlı bir temsilini sunar. Özellikle

Mecehamal'ın fiziksel görünüşü –çizgili entarisi, yırtık takkesi, sökülmüş ceketi– onun dış dünyayla kurduğu mesafeli ve dışlayıcı ilişkiyi pekiştirir (Beyatlı, 2020, 9). Mecehamal'ın iç dünyasında sıkça tekrar eden “Uzun Kız” motifi ise, bastırılmış arzuların ve hayatta karşılık bulamamış duyguların birer dışavurumu olarak okunur. Bu çok katmanlı karakter yapıları, yalnızca bireysel psikolojileri değil; aynı zamanda Türkmen toplumunun kolektif hafızasını, bastırılmış kimliğini ve görünmezleştirilmiş acılarını da görünür kılar.

1.3. Mekân ve Zaman

Hikâye, zaman ve mekân ilişkisi bakımından hem bireysel trajedilerin hem de kolektif tarihsel acıların iç içe geçtiği çok katmanlı bir anlatı sunar. Hikâyenin temel mekânı Kerkük'tür. Bu şehir, yalnızca bir coğrafi yer olmaktan öte, Türkmen halkının kültürel, sosyopolitik ve duygusal hafızasının da bir temsilidir. Özellikle Korya Pazarı, anlatının merkezi mekânı olarak öne çıkar. Mecehamal'ın günlerini geçirdiği, halkla sınırlı etkileşimler kurduğu, bazen dışlandığı bazen de acınarak kabul edildiği bu mekân, aynı zamanda onun toplumla kurduğu çatışmalı ilişkinin sahnesidir (Beyatlı, 2020, 9–12).

Mekân anlatımı, yalnızca fiziksel bir yer tasvirinden ibaret değildir. Korya Pazarı, karakterin yalnızlığını, görünmezliğini ve aidiyet mücadelesini simgeleyen sembolik bir mekâna dönüşür. Aynı şekilde, Bitpazarı arkasındaki harabe, Mecehamal'ın Uzun Kız'ın izini sürdüğü, sonunda kaybolduğu ve bulunarak hastaneye götürüldüğü yer olarak, anlatının dramatik doruk noktalarından birini oluşturur (Beyatlı, 2020, 39). Harabe, bir yandan çöküşün ve yoksulluğun fiziksel temsili olurken, diğer yandan karakterin içsel boşluk ve yitiklik duygusunun da dışavurumudur.

Hikâyede geçen diğer mekanlar –örneğin Cumhuriyet Hastanesi karşısındaki otogar, Muhtar Mehmet Hamamcı'nın bulunduğu askerlik şubesi, Molla Hıdır Camisi çevresi, salıncaklarla donatılmış panayır alanı ve büyük avlulu ev– karakterlerin sosyal statülerini, psikolojik durumlarını ve toplumsal konumlanışlarını derinleştiren bağlamlar sunar (Beyatlı, 2020, 31–38).

Zaman ise hem bireysel hem de tarihsel düzlemde kurgulanmıştır. Hikâyenin olayları Irak-İran Savaşı'nın başladığı 1980'li yıllardan, Baas rejiminin toplumu sıkı bir denetim altında tuttuğu döneme kadar olan geniş bir tarihsel arka planda gelişir (Beyatlı, 2020, 11). Zaman anlatımı, doğrusallıktan çok parçalı ve geriye dönüşlü (flashback) bir yapıyla sunulur. Bu yapı, özellikle Mecehamal'ın iç dünyasında yaşadığı kırılmaları ve hayal-gerçek ikilemini derinleştirir. Mecehamal'ın gökyüzüne yıldızlara bakarak kurduğu düşler, zamanın lineer akışını kırarak mitik ve düşsel bir boyut kazandırır (Beyatlı, 2020, 30).

Bayram arifesi, panayır, sabah namazı, akşam karanlığı gibi zamansal detaylar, yalnızca günün saatlerini değil; aynı zamanda toplumsal ritüelleri, kolektif hafızayı ve gelenekleri de anlatıya dahil eder. Bu yönüyle zaman, hem bireyin içsel ritmini hem de toplumun kültürel hafızasını taşıyan çok işlevli bir katmana dönüşmektedir.

1.4. Hikâyede Kullanılan Semboller

Hikâye, semboller üzerinden çok katmanlı bir anlatı örneği sunar. Özellikle bireyin toplumla, rejimle ve kendi iç dünyasıyla olan çatışmalarını yansıtan sembolik yapılar hem metnin derin yapısını güçlendirmekte hem de okura psikolojik ve sosyolojik çözümleme imkânı tanımaktadır.

Hikâyenin en çarpıcı sembollerinden biri olan “yırtık takke”, Mecehamal’ın toplum içindeki konumunun ve kimliğinin bir ifadesidir. Takke, geleneksel olarak dindarlık, mahviyet ve aidiyet göstergesi olarak değerlendirilirken; Mecehamal’ın takkesinin yırtık ve eski olması, onun bu değerlere yalnızca biçimsel olarak dahil olabildiğini ve toplum nezdinde yıpranmış, dışlanmış bir kimlik taşıdığını simgeler (Beyatlı, 2020, 9, 12).

Bir diğer sembol “Uzun Kız” figürüdür. Uzun Kız, yalnızca platonik bir sevdanın değil; aynı zamanda Mecehamal’ın hayal dünyasında inşa ettiği “ulaşılamaz hayatın”, özgürlüğün ve idealin temsili haline gelmiştir. Mecehamal’ın sürekli Uzun Kız’ı araması, onun hayatı boyunca peşinde olduğu ama bir türlü ulaşamadığı insani temas, kabul görme ve aşk arayışını simgeler. Bu figür aynı zamanda Mecehamal’ın toplumdan dışlanmışlığına karşı geliştirdiği bir tür içsel direnç ve anlam üretim biçimidir (Beyatlı, 2020, 27–31).

“Yıldızlar” ve “kayan yıldız” imgesi ise hayal gücünün, sonsuzluğun ve kaçış arzusunun sembolüdür. Mecehamal’ın göğe bakarak Uzun Kız’la birlikte bir yıldız seçmesi, ona ulaşmak için yıldız yutması ve düşlerinde yıldızlar arasında gezinmesi; onun gerçekle baş edemeyip hayal dünyasına sığınmasının poetik bir dışavurumudur (Beyatlı, 2020, 30). Bu durum aynı zamanda bastırılmış arzuların ve imkansızın peşinden koşmanın metaforik anlatımıdır.

“Panayır” ve “salıncak” sembolleri ise toplumsal hayata katılım ve çocukluk masumiyetinin imgeleriyle örülmüştür. Mecehamal’ın panayırdaki çocuklar arasında Uzun Kız’ı izleyip onunla salıncağın karşılıklı uçlarında yükseldiğini hayal etmesi, onun iç dünyasındaki ulaşılmak istenen dengeyi ve sevgi arzusunu yansıtır. Burada salıncak

hem bir duygusal yükseliş hem de kırılma noktasının bir metaforudur (Beyatlı, 2020, 42).

Son olarak “takip”, “sessizce gözetleme” ve “kaybolma” gibi tekrar eden eylemsel motifler, yalnızlığın ve içe kapanıklığın bir ifadesidir. Mecehamal’ın Uzun Kız’ı izlemekle yetinmesi, onun hem toplumla hem de arzularıyla kurduğu sınırlı iletişimin yansımasıdır. Bu durum aynı zamanda travmatik bir kimlik inşasının da işaretidir (Beyatlı, 2020, 35–41).

Tüm bu semboller, hikâyede hem bireysel hem de kolektif bir hafıza inşasının yapıtaşları haline gelmiştir. Beyatlı’nın bu sembolik anlatımı, Irak Türkmenlerinin sosyopolitik kırılmalarla şekillenmiş tarihsel tecrübelerini estetik bir düzleme taşımaktadır.

1.5. Dil ve Üslup

Mecehamal’de dil ve üslup unsurları, eserin tematik derinliğini güçlendiren en önemli yapı taşlarından biridir. Beyatlı’nın anlatımı hem halk anlatı geleneğine yaslanan hem de modern edebi tekniklerle desteklenen bir özgünlük taşımaktadır. Yazar, anlatım tarzında yerel ağız özelliklerini ve Irak Türkmen Türkçesinin fonetik ve sözdizimsel özelliklerini başarıyla kullanarak metne hem otantiklik hem de duygusal bir yakınlık katmaktadır (Beyatlı, 2020, 9-13).

Özellikle Mecehamal’ın iç dünyasını anlatırken kullanılan dil, oldukça sade, yer yer lirik ve dramatik bir tonla örülüdür. Yazar, karakterin zihinsel dünyasını ve duygusal iniş çıkışlarını doğrudan değil; semboller, düşsel imgeler ve iç monologlarla anlatmayı tercih eder. Bu da anlatı üslubuna şiirsel bir atmosfer kazandırır. Örneğin Mecehamal’ın gökyüzüne bakarak yıldızlarla kurduğu ilişki, gerçeklikten kopuşun,

hayal dünyasına sığınmanın ve yalnızlığın ifadesi olarak dilsel düzlemde metaforlarla yansıtılmıştır (Beyatlı, 2020, 30-31).

Kemal Beyatlı, üslubunda sık sık iç konuşma, anımsama, geriye dönüş ve betimleyici anlatım tekniklerine başvurur. Özellikle karakterlerin içsel çözümlerini ve ruhsal durumlarını aktaran pasajlar, oldukça yoğun bir psikolojik derinliğe sahiptir. Anlatımda kullanılan tekrarlar ve vurgu cümleleri, karakterin içsel gerilimlerini güçlendirirken; diyaloglardaki kısa, kesik ve halk söyleyişine dayalı cümleler, metni sahicleştirir (Beyatlı, 2020, 26-28).

Yazar, zaman zaman didaktik bir anlatım tarzına da yönelir. Bu durum özellikle anne karakteri Pakize Hanım'ın hikayesi üzerinden şekillenir. Onun yaşadıkları aracılığıyla dönemin baskıcı rejimlerinin toplumsal hayata ve birey psikolojisine etkileri sade ama etkili bir üslupla ortaya konur (Beyatlı, 2020, 13-18). Ayrıca, Beyatlı'nın dili, yalnızca hikâyeyi anlatmakla kalmaz; aynı zamanda toplumun belleğini ve kimliğini canlı tutma işlevi de görür.

Mecehamal'deki dil ve üslup kullanımı hem bireysel trajediyi hem de toplumsal hafızayı aktarma aracı olarak işlev görmektedir. Eserdeki anlatım tarzı, yerel unsurlar ve evrensel edebi teknikler arasında dengeli bir köprü kurarak, okuyucuda hem duygusal hem de zihinsel bir iz bırakmayı başarmaktadır.

2. Tematik Analiz ve Eleştirel Söylem

Bu çalışmada Mecehamal hikâyesi, Berna Moran'ın *Edebiyat Kuramları ve Eleştiri* (2021) adlı eserinde özetlediği toplumsal eleştiri bağlamında değerlendirilmektedir. Moran'a göre edebî metinler, yalnızca bireysel ifadeler değil; aynı zamanda toplumun siyasal, kültürel ve ekonomik yapılarının bir yansımasıdır. Bu bakış açısıyla, hikâye yalnızca

estetik bir yapı değil, aynı zamanda bir sosyo-politik belge olarak ele alınmış; karakterler, semboller ve olay örgüsü, otoriter rejimler altında şekillenen toplumsal yapıların eleştirisi çerçevesinde incelenmiştir (Moran, 2021, s. 189-194).

Tematik olarak hikâyenin en dikkat çeken yönü, baskı altındaki kimliğin varoluş mücadelesi, toplumsal dışlanma, aşkın imkansızlığı, kolektif travmalar ve hayal-gerçek çatışması ekseninde şekillenen motiflerle örülmesidir. Bu temalar, eleştirel söylem analizinin sunduğu çerçevede değerlendirildiğinde, eserin yalnızca bireysel bir hikâye anlatmadığı, aynı zamanda Baas rejimi altındaki Irak Türkmenlerinin kimlik ve varlık mücadelesini temsil ettiği anlaşılır (Beyatlı, 2020, 24–31).

Hikâyede öne çıkan başlıca temalardan biri toplumsal dışlanma ve yoksunluk temasıdır. Mecehamal karakteri, fiziksel ve zihinsel farklılıkları nedeniyle toplumdan dışlanmış, “deli” olarak etiketlenmiş ve bu etiketleme üzerinden bir tür görünmezliğe mahkûm edilmiştir. Onun toplumsal etkileşimleri, genellikle alay, merhamet ya da korku gibi tek yönlü duygularla sınırlıdır. Bu durum, iktidarın söylemsel olarak bireyleri tanımlama ve dışlama gücüne işaret eder. Foucault’nun (1980) iktidar-kimlik ilişkisine dair kuramı bağlamında okunduğunda, Mecehamal’ın yaşadığı dışlanmışlık, yalnızca bireysel değil, sistematik ve ideolojik bir marjinalleştirme pratiğidir.

Bir diğer tematik eksen ise otoriter rejimlerin birey üzerindeki tahakkümüdür. Mecehamal’a yöneltilen “kimlik” sorusu (Beyatlı, 2020, 11) sadece fiziksel bir kartın değil, varlığının tanınmasını isteyen bir sistemin simgesidir. Bu bağlamda, kimlik kartı metaforu, bireyin sadece biyolojik değil ideolojik bir varlık olarak kabul edilmesini zorunlu kılar.

Fakat Mecehamal, bu kimlik sistemine dahil olamaz; çünkü rejim, onun gibi “anormalleri” sistem dışında bırakır.

Annesi Pakize Hanım’ın hikâyeye dahil edilmesiyle birlikte, anlatı, bireysel dramın ötesine geçerek toplumsal hafızayı devreye sokar. Eşinin “devlete karşı örgüt kurmak” suçlamasıyla infaz edilmesi ve kurşun parasının ailenin komşularından tahsil edilmesi (Beyatlı, 2020, 24), baskıcı rejimlerin şiddet tekellerinin toplumu nasıl zapturapt altına aldığını gösterir. Eleştirel söylem analizinde bu tür anlatılar, iktidarın dil aracılığıyla nasıl normalleştirildiğini ve meşrulaştırıldığını ifşa eden önemli söylem alanlarıdır (Fairclough, 1995).

Hikâyenin bir diğer önemli tematik boyutu, hayal ve gerçek çatışmasıdır. Mecehamal’ın Uzun Kız’a olan ilgisi, gerçeğe bağları zayıflamış bir sevdanın değil, bir varoluş idealinin sembolik anlatımıdır. “Uzun Kız”, Mecehamal için erişilemeyen, fakat hep özlemi duyulan bir bütünlüğün ve sevginin temsili haline gelir. Bu da onu, Walter Benjamin’in (2002) “anımsama” kavramıyla örtüşen nostaljik bir figür olarak değerlendirilebilir kılar.

Ayrıca, hikâyede tekrarlanan yıldız motifi, yalnızlık, umut ve özgürlük arayışının metaforu olarak işlev görür. Mecehamal’ın yıldızlara ulaşma arzusu (Beyatlı, 2020, 30), hem ontolojik bir kaçışın hem de bu dünyada kabul görmemenin simgesel bir dışavurumudur. Hikâye boyunca yıldızlar, sadece gökyüzüyle değil, yeryüzüyle kurulamayan bağların temsili olarak karşımıza çıkar.

Hikâye, eleştirel söylem analizinin imkanlarıyla okunduğunda, otoriter rejimlerin dilsel, ideolojik ve sembolik tahakküm biçimlerini görünür kılar; aynı zamanda kimliğin, aidiyetin ve insani değerlerin edebi bir biçimde yeniden inşasına sahne olmaktadır. Yazar, bireyin

çırpınışları üzerinden sistem eleştirisini, ironik, dramatik ve yer yer lirik bir dille ifade ederek hem bireysel hem de kolektif belleğe katkıda bulunur.

2.1. Otoriter ve Totaliter Rejim Eleştirisi

Hikâye, sadece bireysel bir trajediye değil, aynı zamanda otoriter bir rejim altında yaşayan bir toplumun kolektif hafızasına da ışık tutar. Hikâyede tasvir edilen sosyo-politik yapı, klasik anlamda otoriter rejimlerin birey üzerindeki denetimini gözler önüne sererken; bu denetimin sınır tanımaz, mutlaklaştırıcı ve ideolojik tahakküm biçimi ise totaliter eğilimleri yansıtır.

Özellikle Mecehamal'ın "kimlik" sorusuna verdiği anlamsız tepkiler (Beyatlı, 2020, 11-12), devletin bireyi yalnızca resmî belgeler üzerinden tanımlama ısrarının, insanı birer numaraya ve potansiyele indirgeme pratiğine işaret eder. Bu yönüyle birey, bir özne değil; sistemin uyum sağlaması gereken nesnesi konumuna getirilmiştir. Totaliter rejimlerde görülen bu tür bir "kimlik dayatması", bireyin kendi benliğinden uzaklaşmasına ve yalnızlaşmasına neden olur (Arendt, 1951).

Halk Ordusu mensuplarının, resmi bir yetkiyle değil ama fiili bir güçle sivil halka kimlik sormaları ve Mecehamal'a karşı fiziksel şiddet uygulamaları (Beyatlı, 2020, 11-12), otoriterliğin kurumsal değil; gündelik hayata sinmiş halini gösterir. Bu, totaliter sistemlerin bireyleri birbirine karşı nasıl birer denetim mekanizmasına dönüştürdüğünün açık bir örneğidir. Devletin yalnızca merkezi güç üzerinden değil, sokaktaki

sıradan aktörler aracılığıyla da tahakküm kurduğu bir yapı söz konusudur (Linz, 2000).

“Mecehamal” karakteri, sistem dışına itilmiş ve toplumda “deli” olarak yaftalanmıştır. Ancak bu yafta, yalnızca bireysel bir farklılığı değil, sistemin “anormal” gördüğü her şeyi dışlama refleksini temsil eder. O, totaliter sistemin dışına itilmiş bir “öteki”dir. Rejimin kendine has normlarına uymayan birey ya bastırılmalı ya da görünmez kılınmalıdır. Mecehamal, görünmezlik ve sessizlik arasında sıkışan bir figür olarak, sistem eleştirisinin merkezinde yer alır.

Ayrıca Mecehamal’ın annesi Pakize Hanım’ın yaşadığı bürokratik kayıtsızlık, totaliter sistemlerin bireylerle olan duygusal bağları nasıl kopardığını gösterir. Kocasının akıbetini sormaya çalıştığında aldığı kayıtsız ve mekanik yanıtlar (Beyatlı, 2020, 14-15), birey-devlet ilişkilerinin insani düzlemde ne kadar uzaklaştığını kanıtlar niteliktedir. Bu durum, Hannah Arendt’in (1951) totaliterlik tanımında vurguladığı “kişisiz bürokrasi” ve “anonim suç ortaklığı” kavramlarıyla birebir örtüşmektedir.

Hikâye, otoriter ve totaliter rejimlerin birey üzerindeki tahakkümünü ve bu rejimlerin toplumsal yapıyı nasıl deforme ettiğini edebi bir kurguyla başarılı biçimde ortaya koymaktadır. Beyatlı’nın dili ve sembollerle kurduğu bu anlatı, edebiyatın yalnızca estetik bir form değil; aynı zamanda tarihsel ve politik bir tanıklık aracı olduğunu göstermektedir.

2.2. Toplumsal Adaletsizlik ve Değersizleştirme

Hikâye, birey-toplum-iktidar ilişkisini merkeze alarak, özellikle alt sınıfa mensup, zihinsel engelli bir bireyin üzerinden sistematik toplumsal adaletsizlik ve değersizleştirme pratiklerini güçlü bir şekilde yansıtır.

Eserde çizilen Kerkük sokakları ve pazar yerleri, yalnızca fiziksel birer mekân değil, aynı zamanda sosyal eşitsizliklerin sahneye konulduğu simgesel alanlardır (Beyatlı, 2020, 9–11).

Hikâyede Mecehamal, zihinsel yeterliliği sınırlı bir birey olmasına rağmen, devletin paramiliter güçlerinin zulmüne maruz kalmakta ve toplum tarafından dışlanmaktadır. Özellikle kimlik sorulması sahnesinde, Mecehamal'ın tepkisizliği ve anlam verememesi, devletin adalet kavramının bireyin gerçekliğinden ne denli kopuk olduğunu gözler önüne serer (Beyatlı, 2020, 11–12). Bu durum, modern sosyal adalet teorilerinde yer alan “kişinin ihtiyaçları ve kapasitesi doğrultusunda muamele görmesi” ilkesinin tamamen ihlali anlamına gelir (Rawls, 1971).

Devletin uyguladığı politikaların yalnızca bireyin fiziksel varlığına değil, aynı zamanda psikolojik bütünlüğüne de zarar verdiği; Mecehamal'ın takkesinin zorla alınması, aşağılama ve kamu önünde teşhir edilmesiyle daha da netleşir (Beyatlı, 2020, 12). Bu tür uygulamalar, yalnızca fiziksel bir şiddet değil; aynı zamanda ahlaki ve sembolik bir linçtir (Bourdieu, 1991). Bu bağlamda birey hem resmi otoriteler hem de sıradan insanlar tarafından sürekli olarak ikincilleştirilir, hatta insanlık onurundan uzaklaştırılır.

Toplumsal adaletsizlik yalnızca Mecehamal'ın şahsında değil, annesi Pakize Hanım üzerinden de güçlü şekilde hissedilir. Eşinin infaz edilmesinden sonra devletin, “kurşun parası” talep etmesi (Beyatlı, 2020, 24), hukuk ve adalet kavramlarının ne kadar yozlaştığını ve bürokratik adaletsizliğin zirveye ulaştığını gösterir. Bu tür uygulamalar, modern otoriteryan sistemlerin en temel özelliği olan “cezanın yalnızca bireye değil, aileye ve topluma da yöneltilmesi” biçiminde tezahür eder (Foucault, 1975).

Bununla birlikte toplumun alt sınıfında yer alan karakterlerin maruz kaldığı ayrımcılık, yalnızca iktidar ilişkileriyle sınırlı kalmaz. Mecehamal'a sadaka uzatılması, onun hamallık gibi fiziksel emeğine karşılık almadan “yardım” teklif edilmesi ve bu tekliflerin onun tarafından reddedilmesi (Beyatlı, 2020, 25–26), bireyin kendi onurunu koruma mücadelesinin göstergesidir. Bu da değersizleştirmenin yalnızca sistemden değil, halktan da geldiğine işaret eder.

2.3. Merhamet, Sessizlik ve Direniş

Mecehamal hikayesi, klasik anlamda toplumsal çatışmaları değil; bireyin sessiz ama derin direnişini, merhamete muhtaç bir ortamda insan onurunu koruma çabasını ve sembolik direnci güçlü bir şekilde işler. Hikâyenin merkezindeki karakter olan Mecehamal, zihinsel engeli nedeniyle toplumsal normların dışında kalan bir birey olsa da bu “dışarılık” onun pasif bir kurban değil, direnişin sessiz bir sembolü olmasını sağlar (Beyatlı, 2020, 9–12).

Toplumun sert ve acımasız yapısına karşılık, bazı bireylerin gösterdiği merhamet bu hikâyenin temel insani yönünü oluşturur. Yusuf Bakkal'ın, Halk Ordusu'nun zulmüne karşı Mecehamal'ı korumaya çalışması, sistemin soğuk yüzüne karşı bireysel insaniyetin bir tezahürü olarak dikkat çeker (Beyatlı, 2020, 12). Aynı şekilde, Cemal Berber'in Mecehamal'ın duygularını anlamaya çalışması ve onu bir hasta gibi değil, bir insan gibi dinlemesi, bireyler arası ilişkilerde merhametin dönüştürücü gücünü vurgular (Beyatlı, 2020, 25–26).

Mecehamal'ın sessizliği, hikâyede edilgenliğin değil, bilinçli bir duruşun sembolü olarak kullanılır. “Kimlik” gibi kavramsal bir sorguya karşılık verememesi onun bilgi eksikliğinden değil, sistemin dayattığı anlamsız bürokratik düzen karşısındaki yabancılığından kaynaklanır.

Sessiz kalışı, “haykırarak direnen” değil “susarak karşı duran” bir direniş biçimidir (Scott, 1990). Bu yönüyle Mecehamal, James C. Scott’un “gizli direniş” (hidden transcript) kavramına birebir uyan bir figürdür. Bu noktada merhamet, yalnızca bireysel bir duygu değil; totaliter bir düzene karşı ahlaki bir duruşun adı olur.

Son olarak, Mecehamal’ın Uzun Kız’a duyduğu saf aşk ve onun peşinden sürüklenmesi, ruhsal ve duygusal bir direnişe dönüşür. Modern yaşamın yabancılaştırıcı yapısına karşılık, Mecehamal’ın yıldızlara sarılarak kurduğu düş dünyası, onun gerçekliğe karşı geliştirdiği bir “kaçış stratejisi” değil; aksine bu kirli dünyaya karşı kurduğu temiz bir alternatiftir. Hayatı boyunca dışlanan bir bireyin sevgi yoluyla varlık kazanmaya çalışması, edebiyatın en yalın ve etkili direniş biçimlerinden biridir (Beyatlı, 2020, 29–31).

2.4. Pasif Direniş ve Görünmezlik

Hikâye, sistemin dışladığı bireylerin pasif direniş biçimlerini ve görünmezlik stratejilerini çarpıcı biçimde resmeder. Hikâyenin merkezinde yer alan Mecehamal, zihinsel engelli bir birey olarak toplum tarafından “öteki”leştirilmiş; ancak bu ötekilik hali, aynı zamanda onun rejimin gözünden kaçmasını sağlayan bir görünmezlik zırhına dönüşmüştür (Beyatlı, 2020, 9–12).

Pasif direniş, James C. Scott’un “gizli transkriptler” (hidden transcripts) kavramı üzerinden okunduğunda daha anlamlı hale gelir. Mecehamal, baskıcı Baas rejiminin militarist ve ayrımcı uygulamalarına doğrudan bir tepki vermez; bunun yerine, gündelik yaşamında sürdürdüğü “sıradanlık” ve “anlamsızlık” gibi görünen davranışlarıyla sistemin mantığını boşa çıkarır (Scott, 1990). Örneğin, Halk Ordusu mensuplarının kimlik sorduğu sahnede kimlik kavramına dair hiçbir

fikrinin olmaması, Mecehamal'ın hem zihinsel durumunu hem de sistemin dayattığı bürokratik araçların anlamsızlığını ironik biçimde açığa çıkarır (Beyatlı, 2020, 11–12).

Görünmezlik, hikâyenin önemli tematik stratejilerinden biridir. Mecehamal, zihinsel engelli olduğu için ne devletin baskı aygıtı ne de toplumun çoğunluğu tarafından gerçek bir tehdit olarak algılanmaz. Bu sayede, sistemin eleştirisine dair izlenimlerini açıkça dile getirmese de onun bedeninde ve suskunluğunda rejime yönelik bir eleştiri kristalleşir. Halkın onu “deli” olarak damgalaması, Mecehamal'ın özgürlük alanını genişletir: Onun sözleri ciddiye alınmadığı için, sembolik olarak doğruları söyleme imkânı vardır; ama bu söylem, ancak dikkatli bir bakışla okunabilir.

Beyatlı'nın betimlemeleri, Mecehamal'ın sessizliğinde ve kaçışlarında rejime karşı bir tür kaçak yaşam formunu inşa ettiğini gösterir. Onun, Uzun Kız'ın evinin önünde günlerce beklemesi; yıldızlara bakarak hayallere dalması kalabalıklardan kaçması ve panayırda çöküp kaybolması, toplumsal baskının ortasında var kalmaya çalışan bir ruhun pasif direnişini simgeler (Beyatlı, 2020, 30–35).

Mecehamal'ın annesi Pakize Hanım da görünmezliğin bir başka yönünü temsil eder. Kocasının faili meçhul bir şekilde kaybedilmesi sonrasında rejim kurumlarının duvarına çarpan Pakize, oğlunu yalnızca hayatta tutmaya değil, aynı zamanda onun “sessizliğini” korumaya da çalışır. Bu sessizlik, toplumun unuttuğu insanların taşıdığı bir hafıza olarak hikâyenin ruhunu biçimlendirir.

Görünmez kalmak, bu hikâyede bir güçsüzlük değil; baskıcı rejime karşı sessiz ama dirençli bir varoluş stratejisi olarak kurgulanmıştır. Bu

yönüyle Mecehamal, Irak Türkmen toplumunun acı dolu kolektif hafızasında sembolik bir figür olarak yer edinir.

Sonuç ve Tartışma

Kemal Beyatlı'nın "Mecehamal" başlıklı hikâyesi, zihinsel engelli bir birey olan Mecehamal'ın gündelik yaşamı üzerinden, görünmezliğe mahkûm edilmiş bireylerin nasıl aynı zamanda sessiz ama derin bir direnişin öznesi olabileceğini ortaya koyar.

Metin çözümlemesi ve eleştirel söylem analizi çerçevesinde yapılan değerlendirmeler, hikâyenin merkezindeki karakterler ve olay örgüsünün hem bireysel hem de kolektif bir travmanın temsili olduğunu göstermektedir. Mecehamal'ın sessizliği, deli olarak etiketlenmesi, kimliksizliği ve hayal dünyasına kaçışı, baskıcı rejimlerin insanı sistematik olarak değersizleştiren yapısının edebî yansımasıdır. Özellikle "yırtık takke", "kimlik kartı", "yıldızlar" ve "Uzun Kız" gibi semboller, bireyin bastırılmış kimliğini, özlemlerini ve görünmezliğini ifade etmekte önemli rol oynamaktadır.

Hikâye boyunca dikkat çeken bir diğer unsur da pasif direnişin edebi düzlemde nasıl temsil edildiğidir. Mecehamal, aktif bir başkaldırı içinde olmasa da sistemin dayattığı normları içselleştirmemesi, onu edilgin değil direngen bir özneye dönüştürür. Bu, James C. Scott'un "gizli transkriptler" kavramıyla açıklanabilecek bir durumdur; birey, iktidara

doğrudan karşı gelmediğinde bile, görünmezliği ve sessizliği ile sistemi boşa düşürebilir.

Toplumsal adaletsizlik ve değersizleştirme temaları, Mecehamal'ın annesi Pakize üzerinden de pekiştirilmiştir. Rejimin, yalnızca bireyi değil ailesini de cezalandırma pratikleri –örneğin “kurşun parası” talebi baskının çok yönlü karakterini gözler önüne sermektedir. Bu noktada edebiyat, yalnızca bireyin içsel çatışmalarını değil, tarihsel olarak kolektif acıları da görünür kılan bir anlatı aracı haline gelir.

Hikâyede merhamet, sınırlı ama güçlü bir biçimde vurgulanan bir başka temadır. Cemal Berber ve Yusuf Bakkal gibi karakterlerin Mecehamal'a karşı sergilediği insani tutumlar, totaliter rejimlerin yarattığı yabancılaşma ortamında insani değerlerin hala var olabileceğini göstermektedir. Bu yönüyle metin, karamsar bir politik tablo çizerken, aynı zamanda bireysel etik duruşların önemini de vurgular.

Metnin anlatım dili, yerel ağız özellikleri ile modern edebi tekniklerin başarılı bir şekilde harmanlandığı bir üslup sunar. Geriye dönüş, iç monolog, metafor ve simge gibi anlatım araçları, hikâyenin psikolojik derinliğini ve sosyopolitik eleştirisini güçlendirmiştir.

Sonuç olarak, hikâye Çağdaş Irak Türkmen Edebiyatı'nda, birey-toplum-devlet ilişkisini ele alan ve bunu güçlü semboller, tematik örgü ve edebî tekniklerle işleyen nitelikli bir metin olarak değerlendirilebilir. Bu hikâye, baskı altındaki toplumların sessiz tanıklıklarını, görünmez direniş biçimlerini ve kimlik mücadelesini anlamak açısından önemli bir edebî ve sosyolojik belge niteliği taşımaktadır.

KAYNAKÇA

Akar, A., vd. (1993). Türk Dünyası Edebiyatı.

Arendt, H. (1951). The Origins of Totalitarianism. New York: Harcourt Brace.

Benjamin, W. (2002). Pasajlar. (Çev. Ahmet Cemal). İstanbul: YKY.

Beyatlı, K. (2020). Kerkük'te Korya Pazarı. İstanbul: Kerkük Vakfı Yayınları.

Bourdieu, P. (1991). Language and Symbolic Power. Cambridge: Harvard University Press.

Fairclough, N. (1995). Critical Discourse Analysis: The Critical Study of Language. London: Longman.

Foucault, M. (1975). Discipline and Punish: The Birth of the Prison. New York: Pantheon Books.

Foucault, M. (1980). Power/Knowledge: Selected Interviews and Other Writings 1972–1977. New York: Pantheon.

Goran, S. Ş. (2025). “Kemal Beyatlı'nın ‘Cemal'im’ ve ‘Ben Yaşamayı Sevmiştim’ Şiirlerinin Analizi” Mecelletü Câmî'ati Kerkûk lî Dirâsati'l-İnsâniyye. 20 (1). 694-714.

Kazancı, M. Ö. (2024). Türkmen Edebiyatı Üzerine Çalışmalar.

Linz, J. J. (2000). Totalitarian and Authoritarian Regimes. Boulder: Lynne Rienner Publishers.

Moran, B. (2021). Edebiyat Kuramları ve Eleştiri (30. baskı). İstanbul: İletişim Yayınları.

Rawls, J. (1971). A Theory of Justice. Cambridge: Harvard University Press.

Saatçi, S. (1997). Irak Türkmenlerinin Kültürel Kimliği.

Scott, J. C. (1990). Domination and the Arts of Resistance: Hidden Transcripts. New Haven: Yale University Press.

Goran Salahaddin Shokor (2025); **Analysis of Kemal Beyatlı's "Cemal" and "I Loved Living" Poems**, Kirkuk University Journal-Humanity Studies, Kerkük, Cilt 20, Sayı 1.

Rawyar Abbas Jaafar al-Jabbari (2024); "Orhan Veli Kanık'ın Montör Sabri Adlı Şiiri Üzerine Bir Çözümleme", Kirkuk University Journal-Humanity Studies, Kerkük, Sayı 1, Cilt 19.